

Nr 44.

Av herr **Clason** och greve **Wachtmeister**, om anslag till påbörjande av en jagare.

Under en följd av år ha flottans ansvariga myndigheter gjort framställning om medel för nybyggnad av bl. a. jagare. Med hänsyn till den pågående försvarsrevisionen ha dessa framställningar icke ansetts böra föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd, och jämväl i den nu föreliggande statsverkspropositionen har Kungl. Maj:t intagit samma ståndpunkt.

I det förhållandet att fartygsmateriel på grund av hög ålder och förslitning år efter år måste uppläggas eller utrangeras ligger en allvarlig anledning till oro, som på senare tider i olika form tagit sig offentligt uttryck. Vi behöva därför icke här närmare utveckla dessa synpunkter på frågan.

Enligt meddelande från varvschefen i Karlskrona kunna nu anbefallda arbeten, varibland nybyggnad av undervattensbåten Valen, sysselsätta därvarande varvs personal till instundande höst, varför åtgärder måste vidtagas att till ifrågavarande tid kunna igångsätta annat nybyggnadsarbete vid Karlskrona-varvet, för att icke det skall bliva nödvändigt att på grund av arbetsbrist avskeda och skingra den under många år för nybyggnadsarbeten utbildade, synnerligen skickliga arbetarestammen. Att sedermera uppfostra och yrkesutbilda ny personal är både dyrbart och tager lång tid. De stora underhålls- och reparationsarbeten å större fartyg, Fylgia- och Äran-klassens pansarbåtar, som pågått under senaste år, beräknas vid samma tid vara avslutade, och några andra större arbeten utöver normalt underhåll torde ej kunna påräknas under de närmaste åren. För att emellertid säkerställa, att något avbrott för fartygs-

plåtslagarna ej skall förekomma instundande höst, måste förberedande arbeten för möjliggörande av bygget redan tidigare vidtagas.

Är det frågan om byggande av redan färdigkonstruerat och förut byggt fartyg, såsom t. ex. en ny minundervattensbåt eller dylikt, åtgår åtminstone omkring 3 månader från beslut om byggandet till dess plåt-materialiet hinner levereras, då det på grund av hög kvalitet ej kan tagas från den normala lagertillverkningen, utan måste särskilt omsorgsfullt framställas. Är det frågan om byggandet av ny fartygstyp, vars slutliga färdigkonstruerande icke gärna kan igångsättas, förrän statsmakterna godkänt typen och anvisat medel för dess byggande, tager det än längre tid med de förberedande arbetena, konstruktioner, ritningar, uppgörande av materiallistor, tillverkning av materialier, utslag av fartyget i full storlek, tillverkande av mallar etc., innan det egentliga byggnadsarbetet på varvet kan igångsättas.

Detta gäller även konstruktionsarbete och förberedande arbeten för beställning av bestyckningen. Bindande kostnadsberäkningar kunna ej heller på detta område uppgöras, förrän myndigheterna hava bakom sig ett riksdagsbeslut om anvisande av medel.

Det är emellertid icke blott arbetarestammen vid Karlskrona varv, som skulle bli lidande på att vid början av 1924 intet nybyggnadsarbete där skulle vara att påräkna. Ur statsekonomisk synpunkt vore det även ett slöseri med de medel, uppgående till icke mindre än 1,350,000 kronor, som under senaste år av riksdagen beviljats enligt av riksdagen givna direktiv till modernisering av Karlskrona varv för möjliggörande av nybyggnadsarbeten av bl. a. jagare och undervattensbåtar. Skola de för dessa medel utförda omfattande moderniseringarna och förbättringarna ej utnyttjas, när de nu börja bli färdiga? För att dessa medel ej skola vara kastade i sjön till ingen nytta, är det således också nödvändigt att bereda möjlighet för Karlskrona-varvet att fortsätta med nybyggnadsarbete.

Av kostnaderna för t. ex. ett nybyggnadsarbete på 7,5 miljoner kronor utgå 6 å $6\frac{3}{4}$ miljoner (80 å 90 %) direkt i form av arbetslöner.

Medan en privat varvsledare söker att planlägga pågående arbeten vid varvet och att erhålla nya sådana, stundom t. o. m. med minskad eller ingen vinst, blott för att ej behöva tvingas till att skingra en yrkes-skicklig och pålitlig arbetarestam, stå varvsmyndigheterna vid flottans varv utan någon som helst möjlighet att själva kunna planera en kontinuerlig varvsdrift genom anskaffning av nybyggnader, antagande av reparationsarbeten m. m. De äro i dessa hänseenden fullständigt beroende av statsmakterna, regering och riksdag, och måste sätta sin för-

hoppning till att dessa, med samma ekonomiska intresse som den privata varvsledaren, i stora drag följa de vid varven pågående arbetena samt planera för nya dylika genom anvisande av äskade medel, dels till skyddande av att den statsanställda arbetarepersonalen efter mångårig trogen tjänst icke sättes på bar backe och måhända måste underhållas från arbetslöshetsanslaget, dels till utnyttjande av befintliga kostbara anläggningar.

Vad beträffar arbetskostnaderna vid flottans varv i Karlskrona har det vid jämförelse mellan de under 1921 avslutade nybyggnadsarbetena å undervattensbåtarna Illern och Uttern, som byggts vid Karlskronavarvet, samt å undervattensbåten Bävern, som byggts å Kockums verkstad i Malmö, visat sig, att kostnaderna för de i Karlskrona byggda båtarna icke blevo högre än för den vid privat varv byggda, även sedan å de förras verkliga kostnader pålagts omkostnadsprocenter, dyrtidstillägg m. m., för att så långt som möjligt göra kostnaderna jämförbara.

I årets proposition föreslås anvisande för statsregleringsåret 1923—1924 av 2,500,000 kronor för slutförandet av den av 1921 års riksdag beviljade anskaffningen av undervattensbåtmateriel, men detta belopp torde huvudsakligen komma att utgå för den maskinella och elektriska utrustningen samt för inredningen, av vilka de förra äro beställda från privata verkstäder. De av årets riksdag äskade medlen komma sålunda endast i mindre utsträckning att användas för beredande av arbete för Karlskrona varvs arbetare, men äro ej avsedda att bereda arbeten för fartygsplåtslagarna.

Marinens myndigheter hava de senare åren upprepade gånger gjort framställning om medel till vissa nybyggnader. Senaste nybyggnadsanslag, 4,500,000 kronor, beviljades för förutnämnda undervattenbåtsbygge av 1921 års riksdag, varvid riksdagen uttryckligen såsom ett vägande skäl för medlens beviljande framhöll, att *det var av vikt att arbete bereddes flottans varv, varigenom ett avskedande av där anställda, särskilt utbildade arbetare skulle kunna förhindras*. Beträffande de av myndigheterna hösten 1921 föreslagna nybyggnaderna anförde statsrådet och chefen för försvarsdepartementet vid föredragning den 7 jan. 1922 angående begärda anslagsmedel bl. a., att han under rådande statsfinansiella förhållanden och med hänsyn till den förestående revisionen av försvarsväsendet icke kunde tillråda ytterligare nyanskaffning av krigsfartygsmateriel. I enlighet härmed gjordes ej heller någon framställning till riksdagen om medel för dylik anskaffning. Med hänvisning till samma motivering har statsrådet föreslagit Kungl. Maj:t att ej heller till årets riksdag framlägga förslag om igångsättning av ytterligare nybyggnader, ehuru väl

marinförvaltningen i sin underdåniga skrivelse den 29 augusti 1922 kraftigt motiverat nödvändigheten av att ej längre uppskjuta en nödvändig ersättningsbyggnad för flottan, så mycket hellre sedan genom under 1922 anbefalda utrangeringar och uppläggning av fartyg, utan att dessa senare försatts i användbart skick, flottans effektiva styrka avsevärt reducerats.

För att ej bryta kontinuiteten vid nybyggnadsarbetena vid Karlskrona, och då det är obestriddt, att flottan är i behov av ersättningsbyggnad särskilt för föråldrade torpedfartyg samt det dessutom väl är att förvänta, att försvarsrevisionen i sitt snart väntade förslag kommer att inrymma visst årligt anslag för ersättningsbyggnader, men något beslut angående sådana, även om försvarsrevisionen skulle vara enig om behovet, ej kan fattas vid årets utan först vid 1924 års riksdag, anse vi det nödvändigt, att redan nu och utan att invänta försvarsrevisionens yttrande undersöka möjligheterna av att vid årets riksdag säkerställa ett fortsatt nybyggnadsarbete vid Karlskrona varv, icke minst för att undvika vissa delar av arbetarestammens avskedande.

De byggnader, som förutom pågående byggnad av minundervattensbåt föreslås av marinförvaltningen för statsregleringsåren 1923—1926 äro:

2 st. jagare à kr. 7,500,000	Kr. 15,000,000
3 » torpedundervattensbåtar à kr. 4,500,000	» 13,500,000
2 » vedettbåtar för minsvepning à kr. 700,000	» 1,400,000

Summa Kronor 29,900,000

ävensom

2 st. motortorpedbåtar	Kr. 375,000
----------------------------------	-------------

Kronor: 30,275,000

Av dessa nybyggnader äro otvivelaktigt jagarna de mest nödvändiga. 1914 års senare riksdag beviljade medel till byggande av 4 st. jagare av Wrangel-typ, ehuru på grund av ökade kostnader hittills endast två, Wrangel och Wachtmeister, byggts, medan riksdagen disponerat de för de återstående båda jagarna beviljade medlen för andra krigsfartygsbyggnadsarbeten, bl. a. till förutnämnda minundervattensbåt. Enligt 1914 års planer förutsattes, att vid 1924 års slut skulle antalet jagare av Wrangel-typ, som således nu endast är 2, uppgå till 6 och vid utgången av 1929 till 14. Det ligger därför synnerlig vikt vid att nybyggnad av jagare snarast återupptages.

Marinberedningen har i sin den 31 oktober 1921 avgivna utredning beträffande jagare anfört:

»De skäl, vilka talat för enhetstyp av övervattenstorpedfartyg inom kustflottan, finner marinberedningen fortfarande gällande, och detta så mycket mera

som antalet sådana fartyg i kustflottan är jämförelsevis ringa. Typens beskaffenhet måste däremot med nödvändighet undergå vissa förändringar, betingade av teknikens framsteg och beskaffenheten av motsvarande fartyg inom främmande mariner.

Såsom av tillgängliga uppgifter framgår, hava dessa senare typer undergått en utveckling sedan tiden omedelbart före världskriget. Under det att de då allmännast förekommande jagarna i stort sett överensstämde med den 1914 antagna typen för svenska jagare, har den numera vanliga väsentligt förstärkts med avseende på såväl torped- som artilleribestyckning, varjämte farten ytterligare ökats från den omkring år 1914 brukliga av omkring 30 knop till omkring 35. Sagda fartökning är framkallad dels av att farten ökats å de fartyg, vilka jagarna äro avsedda att kunna anfalla med torped, och dels av att jagarna av taktiska skäl böra äga ett överskott i fart i förhållande till målet, på det att anfallet skall kunna genomföras samt jagaren därefter må kunna draga sig undan fienden.

De torpeder, vilka omkring år 1914 voro allmännast i bruk å övervattenstorpedfartyg, hade en skottvidd av omkring 4,000 meter vid 28 knops fart samt förde en sprängladdning av omkring 100 kg. Dessa egenskaper kunde erhållas med en kaliber av 45 cm., vilken också vid sagda tid var den allmänt antagna. Utvecklingen under och efter kriget av de större fartygens undervattensskydd föranleder, att en väsentlig ökning av torpedernas sprängladdning bliver erforderlig, för att nöjaktigt verkan skall nås med en torpedträff. Erfarenheterna från under världskriget utförda torpedanfall med övervattenstorpedfartyg hava vidare påvisat, hurusom torpederna om dagen måste skjutas på mycket stora avstånd från fienden, enär verkan av dennes artillerield eljest bliver övermäktig och torpedanfallets genomförande dessutom jämförelsevis lätt kan förhindras genom bland annat motanfall av fiendens lätta fartyg. På grund härav måste torpederna äga en högst betydande skottvidd. Dessa omständigheter hava påkallat en ökning av torpedkalibern å jagarna. Den vanligast förekommande är numera 53 cm., men därjämte finnas typer med 55 och 60 cm. kaliber.

Det är uppenbart, att en motsvarande utveckling måste ske i fråga om de för svenska flottans jagare avsedda torpederna, varvid marinberedningen funnit den lämpliga kalibern vara den för artillerifartygen ovan föreslagna, d. v. s. 53 cm. Det minsta antal torpedtuber, vilka torde höra uppställas å jagaren, är 4, och böra dessa lämpligen sammanföras i två dubbeltuber.

Då vår flottas jagare måste kunna upptaga strid med motståndarens, är det nödvändigt, att de förra erhålla en för eldgivning mot dylika fiender lämpad bestyckning, i kraft jämförlig med dessas, och att denna bestyckning sålunda sammansättes av medelsvåra kanoner i ett för eldens ledande tillräckligt antal. De medelsvåra kanontyper, som därvid kunna ifrågakomma till införande, äro antingen en 12 cm. k. av 45 kalibers längd eller en 10 cm. k. av 50 kalibers längd. Med avseende på ballistiska egenskaper äro dessa pjäser praktiskt sett likvärdiga, därigenom att den mindre kalibern motväges av denna kanons större relativa längd, vilken medgiver större utgångshastighet hos projektilen. Det enskilda skottets verkan bliver emellertid större vid 12 cm. k. än vid 10 cm. k., och då därjämte kanoner av 12 cm. kaliber redan ingå bland marinens artilleripjäser, bör jagarens huvudbestyckning enligt marinberedningens åsikt utgöras av 12 cm. k. L/45. Minst 3 dylika kanoner erfordras för en tillfredsställande eldledning på med dessa pjäser ifrågakommande avstånd.

Dessa kanoner kunna jämväl användas för eldgivning mot mål i luften, dock endast vid elevationer intill omkring 40 grader. Bestyckningen bör därför kompletteras med 2 automatiska grovkalibriga kulsprutor, avsedda att användas vid skjutning med större elevation mot luftmål, som uppträda på ringa avstånd.

För att under nattstrid kunna belysa målet, böra lysprojektiler komma till användande. Då jagarnas huvudbestyckning föreslås att omfatta endast 3 pjäser, skulle eldgivningens intensitet avsevärt minska, därest med dessa pjäser lysprojektiler behövde skjutas, omväxlande med de övriga projektilerna. På grund härav bör bestyckningen kompletteras med 1 st. 75 mm. luftvärnskanon, även avsedd för lysprojektiler. Härigenom vinnes tillika möjlighet att kunna beskjuta luftfarkoster med stor elevation på längre håll. Denna pjäs kan jämte de grovkalibriga kulsprutorna dessutom användas för beskjutande av undervattensbåtar och deras periskop, ävensom under artilleristrider på jämförelsevis små avstånd med övervattensfartyg.

Marinberedningen finner det icke erforderligt, att jagare av den största utländska typen införlivas med flottan, bland annat emedan vår flottas operationer icke erfordra så stor aktionsradie hos jagarna, som den sagda typen besitter. Erfarenheten från flottans övningar har emellertid visat, att den nuvarande jagartypens aktionsradie är mycket knappt tillmätt, och att en förbättring därav är önskvärd. Dock torde det icke vara erforderligt att beräkna en så stor aktionsradie, som den mindre av de i utländska mariner förekommande jagartyperna i regel torde äga. Bland annat på grund därav torde displacementet hos den typ av jagare, som bör nybyggas för flottan, kunna begränsas till omkring 900 ton.»

Marinberedningen anslöt sig med denna motivering till ett av marinförvaltningen i samråd med chefen för marinstaben och högste befälhavaren över kustflottan utarbetat förslag till jagare.

Marinförvaltningen har under sommaren 1922 beräknat kostnaden för en jagare av den föreslagna typen, inklusive bestyckning och 2 utredningar ammunition och torpeder, till 7,500,000 kr. Då detta pris lär vara beräknat så, att det skulle möjliggöra fartygets byggande vid privat verkstad, men de kostnader, som vid deras byggande i så stor utsträckning som möjligt å Karlskrona-varvet skulle direkt drabba ett nybyggnadsanslag, kunna beräknas till omkring 500,000 kronor, torde den summa, som behöver beräknas för ifrågavarande jagarbyggnad — under förutsättning att nybyggnaden utföres vid Karlskrona varv — böra kunna begränsas till omkring 7,000,000 kronor.

Då vidare bl. a. tillverkning vid privata bruk av skrovmaterial, ångpanne- och kondensortuber samt artilleriammunition torde kunna räknas till sådana arbeten, som från statens sida lämpligen böra understödjas för att hindra arbetslöshet vid landets större industriföretag, synes det kunna ifrågasättas, om ej dessa materialanskaffningar, som i runt tal torde uppgå till omkring 500,000 kronor, lämpligen kunde likvideras från arbetslöshetsanslaget, i likhet med vad redan, jämlikt Kungl. Maj:ts

beslut i liknande fall, skett, då därigenom arbete beredes en del bruk, som för närvarande lida av brist på arbete. Utgående ifrån att nämnda materialkostnad icke behöver belasta nybyggnadsanslaget, skulle de för nybyggnad av en jagare av föreslagen typ erforderliga medlen under förut givna förutsättningar böra beräknas till 6,500,000 kronor.

Om sistnämnda summa fördelas med hänsyn därtill, att det ej är önskvärt, att under nuvarande förhållanden utvidga verksamheten vid flottans varv, samt byggnadstiden därför utsträcker till ett förberedande år för konstruktioner, förberedande byggnadsarbeten, materialbeställningar m. m. samt tre byggnadsår, skulle följande anslagsbehov föreligga:

1:a året: konstruktionsarbeten, vidtagande av anordningar å Karlskrona varv för nybyggnader, beställning av skrovmaterial, förberedande arbete å skrov, beställning av maskineri och bestyckning, ammunition m. m.	1,000,000 kr.
2:a året: arbeten å fartygsskrov, maskineri och bestyckning m. m.	2,000,000 »
3:e året: d:o d:o	2,000,000 »
4:e året: avslutningsarbeten, provturer, slutlikvider	1,500,000 »
	<hr/> 6,500,000 kr.

Då det såsom tidigare anförts är nödvändigt att bereda nytt arbete för Karlskrona varv under slutet av 1923 och förra hälften av 1924, synes det oss önskvärt, att årets riksdag, utan att invänta försvarsrevisionens förslag, beviljar medel till nybyggnad av *en jagare* av i huvudsak den typ, som av de marina myndigheterna och marinberedningen förordats.

En ytterligare anledning till önskvärdheten att redan nu påbörja en dylik nybyggnad, under förutsättning av att arbetet ej skall behöva forceras, utan — särskilt med hänsyn till att det gäller en efter krigets erfarenheter modifierad typ — kunna utföras med normal arbetstakt är, att flottan vid den tid, omkring 1927, då den nya kraftigare torpedtyp finnes färdig för tjänstebruk, för vilken Kungl. Maj:t i årets proposition äskar medel, har ett stridsfartyg färdigt, å vilket den nya typen kunde prövas och komma till användning. Om emellertid, såsom ovan föreslagits, medel till påbörjande av jagarbygget beviljas av årets riksdag samt anvisas enligt den ovan angivna arbetsplanen, skulle en första jagare kunna beräknas färdig att ingå i kustflottan under 1927, d. v. s.

samtidigt med att den föreslagna nya torpedtypen beräknas vara färdig för tjänstebruk.

Då man med visshet kan antaga, att nästa års riksdag kommer att bevilja medel till nybyggnad av krigsfartyg, och då full enighet synes råda om behovet av jagare, anse vi det, med hänsyn till vad ovan anförts, i hög grad angeläget att snarast igångsätta nybyggnad å Karlskrona varv av en jagare.

På grund härav få vi hemställa,

att riksdagen till påbörjande av en jagare ville å extra stat för tiden 1 juli 1923—30 juni 1924 bevilja ett reservationsanslag å 1,000,000 kronor.

Stockholm den 20 januari 1923.

Sam. Clason.

Axel Wachtmeister.
